

Μεθώνη

Πόλις Αμφιθάλασσος

ΚΕΙΜΕΝΑ: **ΙΩΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ**/
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΣΤΡΩΝ ΠΥΛΙΑΣ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: **ΑΝΝΑ Α. ΚΑΛΑΪΤΖΗ**

K

αθώς το αυτοκίνητο σταματάει στο χώρο στάθμευσης του ξενοδοχείου METHONI BEACH, το οδόμετρο δείχνει 700

χιλιόμετρα ακριβώς και το ρολόι μου με πληροφορεί, πως έχουν περάσει οχτώμιση ώρες από τη στιγμή που χάθηκε πίσω μας η Θεσσαλονίκη. Μεγάλο και ωραίο ταξίδι, από το πρωί ως το απόγευμα έχει περάσει από τα μάτια μας περισσότερη από τη μισή χερσαία Ελλάδα. Στο τελευταίο τμήμα της διαδρομής, αυτό από την Πάτρα ως τη Μεθώνη, το βαθύ γαλάζιο του Ιονίου εναλλάσσεται διαρκώς με το πολυπόικιλο πράσινο των ελαιώνων και

αμπελώνων του Μοριά. Κυπαρισσία, Φιλιατρά, Γαργαλιάνοι, Πύλος, πολιτείες ωραίες, με ιστορία και παράδοση. Στην άκρη της Μεσσηνιακής χερσονήσου η Μεθώνη, ο νοτιοδυτικότερος τόπος της Πελοποννήσου, σημείο συνάντησης αλλά και προαιώνιας αναμέτρησης των κυμάτων του Ιονίου και του Αιγαίου. Στο επίκεντρο αυτής της αέναης διαπάλης ανάμεσα στα δύο πέλαγα, ορθώνεται άφοβα, αυθάδικα σχεδόν, το **Κάστρο της Μεθώνης**.

Η ματιά μας γεμίζει θαυμασμό καθώς πρωταντικρούζουμε τις πανύψηλες πύλες, τους προμαχώνες και τους πύργους, τα ισχυρά τείχη που φτάνουν ως τη θάλασσα. Πιο πέρα ακόμη, στην άκρη της χερσονήσου, εκεί που οι άγριοι βράχοι μοιάζουν νάναι φυτρωμένοι στο νερό, προβάλλει μια σιλουέτα υψηλή και αγέρωχη, το **Μπούρτζι**. Έξω από την προστασία της οχύρωσης, μοναχό και ξεκομμένο από το Κάστρο, το Μπούρτζι δείχνει να αφηφά τις

Στο επίκεντρο αυτής της αέναης διαπάλης ανάμεσα στα δύο πέλαγα,

σοροκάδες του Αιγαίου, τον ισχυρό πουνέντε και τους μαϊστρους τους Ιονίου.

Οι ακτίνες του ήλιου της δύσης χαμηλώνουν, χάνουν σιγά-σιγά τη λάμψη και την κάψα τους. Η απέραντη αγκαλιά του κόλπου της Μεθώνης γλυκαίνει από το φως του δειλινού. Κάποια πλεύσιμα, δεμένα αρόδο, αναρριγούν στον μπάτη και λικνίζονται ελαφρά. Οι τελευταίοι κολυμβητές ταράζουν για λίγο ακόμα τα νερά κι ύστερα αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τα θέλητρα της θάλασσας.

Στο κάστρο κάποιοι αργοπορημένοι επισκέπτες ταχύνουν το βήμα για να προλάβουν την πύλη ανοιχτή. Αραδιασμένα τα φαναράκια στην ακτή, ξυπνούν από το λήθαργο της μέρας και ανάβουν, προαναγγέλλουν με τη χλωμή παρουσία τους τον ερχομό της νύχτας. Μιας νύχτας του Ιούλη γλυκιιάς και ανέφελης, εδώ μπροστά στον κόλπο της Μεθώνης, στην άκρη του Μοριά.

ΩΡΑΙΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΜΕ ΩΡΑΙΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Απορώ, έναν τέτοιο τόπο, πώς δεν τον γνωρίσαμε νωρίτερα, λέω στον Τάκη. Τόσα χρόνια, τόσες φορές στην Πελοπόννησο, ποτέ δεν ξεστράτισαμε ως αυτή τη νοτιοδυτική της άκρη. Πάντα κάποιος άλλος προορισμός μάς σταματούσε ενδιάμεσα.

Στο ταβερνάκι της ακτής τσουγκρίζουμε τα ποτήρια μας με δροσερό λευκό κρασί της περιοχής. Ύστερα δοκιμάζουμε τα ολόφρεσκα ψαράκια, ψαρεμένα σπ' ανοιχτά της Μεθώνης, εκεί που σμίγουν τα νερά του Ιονίου και του Αιγαίου. Καθισμένος απέναντί μας ο **Τάκης Κατσιώας** χαμογελάει. Έχει φτάσει μόλις πριν λίγα λεπτά από την Καλαμάτα και δείχνει ιδιαίτερα χαρούμενος που βρίσκεται μαζί μας. Αυτός άλλωστε υπήρξε η γενειοσυργός αιτία, που τούτη την υπέροχη βραδιά πίνουμε το

ορθώνεται άφοβα, αυθάδικα σχεδόν, το Κάστρο της Μεθώνης.

κρασάκι μας, 700 χιλιόμετρα μακριά από τη Θεσσαλονίκη.

Φίλος και συνδρομητής του περιοδικού από παλιά ο **Τάκης Κατσιώρας**, αποφάσισε πρόσφατα να ενεργοποιήσει αυτή τη σχέση και να έλθει μαζί μας σε επαφή. Φυσιολάτρης, πατριδολάτρης και με μεγάλες ευαισθησίες για το περιβάλλον και γενικότερα τον πολιτισμό, δεν αρκέστηκε μόνον να μας προσκαλέσει στον τόπο καταγωγής του αλλά μας απέστειλε πολλά και σπουδαία στοιχεία για το σύνολο της περιοχής. Φυσικό περιβάλλον εκπληκτικό, γραφικές πολιτείες, φημισμένα κάστρα, Μανιάτικα χωριά με τους πύργους και την ιστορία τους, μνημεία του Βυζαντίου και της αρχαιότητας, νησάκια με ιστορικό παρελθόν και μοναδικές ιδιαιτερότητες, όλα αυτά και τόσα άλλα συνέρρευσαν στο γραφείο μας και μας δημιούργησαν έναν απρόσιτο αλλά ευχάριστο πονοκέφαλο. Από πού να πρωτοξεκινήσει κανείς! Ήταν ένα υλικό, αληθινός θησαυρός για την ποικιλία των θεμάτων και το εξαιρετικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει η Μεσσηνιακή γη, ενδιαφέρον πολυδιάστατο για όλες τις εποχές του χρόνου, όχι μόνον για τον απλό επισκέπτη των θερινών παραλιών αλλά και για τον απαιτητικό φυσιολάτρη περιηγητή ή τον ερευνητή της ιστορίας και της παράδοσης.

- Έχω καταστρώσει ένα σχέδιο δράσης, που φιλοδοξεί μέσα σε μια εβδομάδα να αξιοποιήσει κάθε διαθέσιμο δευτερόλεπτο, μας λέει ο φίλος μας. Προβλέπονται θαλάσσιες μετακινήσεις στα νησάκια της Μεσσηνίας, διαδρομές με το αυτοκίνητο αλλά και πεζοπορίες, επισκέψεις αρχαιολογικών χώρων, γνωριμία με άγνωστα στο ευρύ κοινό φαράγγια, περιδιάβαση στη Μάνη αλλά και σε ιστορικές πολιτείες με τα κάστρα τους, περιήγηση στην ορεινή Μεσσηνιακή χώρα.

Μένουμε κατάπληκτοι από τη μεγάλη επιθυμία του φίλου μας να μας κάνει κοινωνούς όλων των θαυμαστών τόπων της Μεσσηνίας αλλά και από την αισιοδοξία του ότι μπορούμε, έστω και τρέχοντας όλη μέρα, να τα προλάβουμε όλα αυτά.

- Είναι συναρπαστικό Τάκη το πλάνο σου. Έχει όμως ένα σοβαρό μειονέκτημα. Ο μόνος ελεύθερος χρόνος που προβλέπει είναι από τα μεσάνυχτα ως τα χαράματα, που, παραδοσιακά, θεωρούνται ώρες ύπνου.

- Θα το τροποποιήσουμε λοιπόν, ώστε να περιλαμβάνει και αρκετά διαλείμματα, μας απαντάει γελώντας.

Παρά τις "τροποποιήσεις" του Τάκη όμως οι επόμενες μέρες μας στη Μεσσηνία ήταν μια καταγιωτική εναλλαγή παραστάσεων σε θάλασσες και σε στεριές, φαράγγια και Μανιάτικα χωριά, αρχαιολογικούς χώρους και κάστρα, με πολλά και δύσκολα χιλιόμετρα οδήγησης και αρκετές ώρες πεζοπορίας σε συνθήκες καύσωνα. Ωστόσο υπήρξαν και στιγμές χαλάρωσης με κολύμπι σε εξάισιες παραλίες, συμμετοχή σε αυθεντικό γλέντι σε παραδοσιακό Μανιάτικο χωριό και ευχαρίστες νυχτερινές ώρες συντροφιά με ντόπιο κρασάκι, υπέροχα εδέσματα και ωραίους ανθρώπους της Μεσσηνίας.

ΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ "METHONI BEACH"

Μετά τις πολύωρες περιπλανήσεις μας καταλήγουμε αργά το βράδυ στην πέργκολα του ξενοδοχείου METHONI BEACH. Ο υπαίθριος αυτός χώρος, που καλύπτει όλο το νότιο - νοτιοδυτικό τμήμα του ξενοδοχείου, είναι επιπλωμένος με εξαιρετική καλαισθησία και γούστο και είναι στεγασμένος μ' ένα θαυμάσιο ξύλινο σκέπαστρο. Βρίσκεται στην πιο προνομαχική θέση της πόλης αφού 20 μόλις μέτρα μπροστά του εκτείνεται η υπέροχη αμμουδερή παραλία του κόλπου της Μεθώνης με τα ρηχά, πεντακάθαρα και σχεδόν πάντα ήρεμα νερά, τόπος ιδανικός για κολύμπι ακόμα και μικρών παιδιών.

Η θέα βέβαια είναι ανεμπόδιση σ' ένα μεγάλο χερσαίο τμήμα της Μεθώνης, σ' όλο το πανοραμικό τόξο του απέραντου κόλπου της και στα ακύμαντα - συνήθως - νερά του Αιγαίου ως το βάθος του νοτιοανατολικού ορίζοντα. Ένα μίλι απέναντί μας στα νότια, δεσπόζει ο ποικιλόμορφος όγκος της Σαπιέντζας, με τις αλλεπάλληλες κορφές, τις χαραδρώσεις του εδάφους και τους αυχένες της.

Ακόμη πιο μεγαλόπρεπη είναι η εικόνα που αποκαλύπτεται προς τα δυτικά, με κυρίαρχη την παρουσία του φημισμένου κάστρου της Μεθώνης. Η εκπληκτική οχύρωσή του, που είναι ίσως η καλύτερα διατηρημένη της Μεσογείου, αρχίζει μόλις 30 μέτρα δυτικά του ξενοδοχείου.

Ο εντυπωσιακός της όγκος συνεχίζει καθ' όλο

Δυτική όψη του Ξενοδοχείου METHONI BEACH. Το χαμηλό τμήμα του εδάφους σε πρώτο πλάνο αποτελεί μέρος της φαρδιάς τάφρου, που γεμάτη με νερό, προστάτευε το Κάστρο. Γαλήνια θάλασσα, το Κάστρο και στο βάθος η νήσος Σαπιέντζα. Είναι αληθινό προνόμιο να ξεκινάει κανείς τη μέρα του στον υπαίθριο χώρο του Ξενοδοχείου METHONI BEACH.

το μήκος της δυτικής ακτής, για να καταλήξει με τον θεαματικότερο τρόπο στην μικρή βραχώδη χερσόνησο. Εκεί, κυκλωμένο στα δυτικά από το Ιόνιο και στα ανατολικά από το Αιγαίο, ορθώνεται με την ανεπανάληπτη επιβλητικότητα του το Μπουρτζι, ο τολμηρός προμαχώνας του Κάστρου προς τη θάλασσα.

Σ' αυτό τον υπέροχο χώρο μας βρίσκεται κάθε πρωί το ξεκίνημα της μέρας, με τις πρώτες ακτίνες του ήλιου να χρυσίζουν τη γαλήνια επιφάνεια της θάλασσας. Εδώ ο καφές είναι αληθινή απόλαυση, που ολοκληρώνεται με τον πλούσιο μπουφέ του ξενοδοχείου. Ακόμη πιο δροσερή και απολαυστική είναι η ώρα του δειλινού, όταν ο ήλιος χαμηλώνει πίσω από το Κάστρο. Είναι η ώρα του ρεμβασμού και της απόλυτης γαλήνης, που μας μάγεψε από την πρώτη

μαζί μας οι οικοδεσπότες μας, η **Άρια Πιτσάκη** και ο **Κώστας Σπηλιόπουλος**. Άνθρωποι συμπαθείς και ευγενέστατοι, με υψηλό επίπεδο και εξελιγμένες απόψεις σχετικά με τον ευαίσθητο χώρο του τουρισμού, ανέλαβαν πριν ένα χρόνο τις τύχες του ιστορικού αυτού καταλύματος, που λειτούργησε αρχικά το 1964 ως "Ξενία" Μεθώνης. Ήταν η εποχή που γνώρισε μέρες δόξας και πρόσφερε φιλοξενία στις σημαντικότερες προσωπικότητες που επισκέπτοντο την περιοχή. Στην συνέχεια το ξενοδοχείο πέρασε στη δικαιοδοσία του Δήμου Μεθώνης και λειτούργησε μέχρι το 1997, οπότε και εγκαταλείφθηκε. Στα χρόνια παρακαμής που ακολούθησαν το παραμελημένο οίκημα δεν θύμιζε σε τίποτε το αρχοντικό κατάλυμα του παρελθόντος και κανείς δεν πίστευε ότι

Μετά τον πλήρη εκσυγχρονισμό και την ανακαίνισή του το ξενοδοχείο METHONI BEACH συνεχίζει την ιστορική του πορεία, διατηρώντας αναλλοίωτο τον αρχοντικό του χαρακτήρα και τις υψηλού επιπέδου υπηρεσίες του.

στιγμή της άφιξής μας στη Μεθώνη. Λίγο αργότερα, καθώς το φως στον κόλπο λιγοστεύει, αρχίζουν ν' ανάβουν τα φώτα στις παραθαλάσσιες ταβερνούλες, στα μπαράκια, στα σπίτια και στους δρόμους. Μαζί τους ανάβουν και τα κεράκια στα τραπέζια, το ξενοδοχείο METHONI BEACH υποδέχεται τους νυχτερινούς του επισκέπτες με την ποικιλία των κρασιών και των ποτών του και με την έξοχη κουζίνα του, κυρίαρχη θέση στην οποία έχουν οι μακαρονάδες με θαλασσινά και οι γαριδομακαρονάδες.

Κάποιες τέτοιες ώρες, μετά το φόρτο της ημέρας, βρίσκουν την ευκαιρία και κάθονται

μπορούσε να ανακτήσει την χαμένη του αίγλη. Οι μοναδικοί ίσως που οραματίζονταν την αναβίωση των παλιών λαμπρών ημερών ήταν ο Κώστας και η Άρια, που, εκτός από την μεγάλη οικονομική επένδυση, κατέθεσαν όλο το γούστο, το μεράκι, το χρόνο και την φροντίδα τους.

Το 2002 το METHONI BEACH, το στολίδι αυτό στο ωραιότερο σημείο της Μεθώνης, ξανάνοιξε τις πύλες του πλήρως εκσυγχρονισμένο και ανακαινισμένο και έκτοτε συνεχίζει να προσφέρει υπηρεσίες υψηλού επιπέδου στα 12 άνετα δωμάτια και την ουίτα του.

ΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΕΘΩΝΗ

Από την πρώτη κιόλας στιγμή είναι μεγάλη η πρόκληση να διαβούμε τις θεόρατες πύλες του Κάστρου της Μεθώνης, να βρεθούμε στο αθέατο, από τις πανύψηλες οχυρώσεις, εσωτερικό του και να περιπλανηθούμε στα μονοπάτια της ιστορίας. Προτιμάμε όμως να αναβάλουμε για λίγο αυτή τη στιγμή και να γνωρίσουμε πρώτα τη Μεθώνη.

Από τον 19ο αιώνα η Μεθώνη αρχίζει να αναπτύσσεται έξω από το Κάστρο, κυρίως στα βόρεια και στα ανατολικά. Η περιδιάβαση στους δρόμους και στα στενά της πόλης είναι πολύ ευχάριστη. Το μεγαλύτερο τμήμα είναι επίπεδο και αναπτύσσεται κατά μήκος των δύο παράλληλων οδικών αρτηριών, που χρησιμοποιούνται ως είσοδος και έξοδος της πόλης. Οι δύο αυτοί κύριοι οδικοί άξονες συνδέονται μεταξύ τους με διαδοχικά κάθετα δρομάκια, άλλα από τα οποία ανηφορίζουν στο άνω τμήμα της πόλης προσδίδοντάς της μια γραφική αμφιθεατρικότητα, ενώ άλλα καταλήγουν ως τη θάλασσα. Κυρίαρχο διακοσμητικό στοιχείο των δύο αυτών δρόμων είναι η αφθονία των κόκκινων ιβίσκων, που με το ζωηρό τους χρώμα παρεμβάλλονται ευχάριστα στον πυκνό οικοδομικό ιστό της πόλης. Την ίδια ευχάριστη εικόνα δημιουργούν και οι λουλουδιασμένες αυλές των σπιτιών, με τις μπουκαμβίλιες, τα γιασεμιά, και τα τόσα άλλα λουλούδια, ενώ δεν λείπουν τα μεγάλα δέντρα λεμονιά αλλά και οι μπανανιές, σε κάποιες από τις οποίες διακρίνονται ήδη αρκετές μικρές μπανάνες.

Κατά μήκος των δύο βασικών δρόμων είναι συγκεντρωμένο και το εμπορικό κέντρο με το σύνολο σχεδόν των καταστημάτων αλλά και με πολλά μπαράκια, καφενεία και ταβερνάκια, κάποια από τα οποία είναι ιδιαίτερα γραφικά. Πολλές αξιόλογες ταβερνούλες συναντάμε επίσης στους δρόμους που οδηγούν προς τη θάλασσα, καθώς και κατά μήκος της ακτής. Εκτός από την ξενοδοχειακή μονάδα METHONI BEACH, που κυριαρχεί με το επιβλητικό οικοδόμημα και την περίοπτη θέση της, υπάρχουν διάσπαρτα σε διάφορα σημεία του οικισμού πολλά μικρά και μεσαία καταλύματα, που διαμορφώνουν μια αξιόλογη τουριστική υποδομή.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση των αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών

Οι άφθονοι ιβίσκοι με το ζωηρό κόκκινο χρώμα δημιουργούν μια ευχάριστη αντίθεση με τον αυστηρό συμμετρικό χαρακτήρα των προσόψεων των αρχοντικών - αστικών σπιτιών, κατάλοιπο της βενετσιάνικης παράδοσης.

Κεντρικός εμπορικός δρόμος της Μεθώνης, με τα αρχοντικά - αστικά σπίτια διατηρημένα σε άριστη κατάσταση. Διακρίνεται η απόληξη της στέγης προς τα πάνω στη γωνία.

των οικιών της πόλης. Κατ' αρχήν η πυκνότερη δόμηση παρατηρείται κατά μήκος των δύο βασικών δρόμων που διασχίζουν τη Μεθώνη. Εντύπωση προκαλούν οι διαστάσεις των σπιτιών που είναι κτισμένα συνεχόμενα. Ανήκουν κατά κανόνα στον τύπο των διώροφων **αρχοντικών - αστικών**, με ορθογώνια κάτοψη, συνήθως στενομέτωπα προς την πλευρά του δρόμου, απ' όπου και γίνεται κατευθείαν η κύρια πρόσβαση. Η αυλή βρίσκεται στο πλάι ή στο πίσω μέρος του σπιτιού, απ' όπου κυρίως γίνεται και η πρόσβαση στον όροφο με εξωτερική σκάλα.

Στον όροφο η σάλα καταλαμβάνει όλη την κύρια όψη του σπιτιού και αποτελεί τον μεγαλύτερο και σπουδαιότερο χώρο, που προεκτείνεται σε μπαλκόνι συμμετρικά τοποθετημένο

περίπου προς τα άνω σχηματίζοντας τις ιδιόμορφες αυτές απολήξεις, πολύ χαρακτηριστικές στην ευρύτερη περιοχή.

Εκτός από τα αρχοντικά - αστικά ο δεύτερος τύπος σπιτιών της Μεθώνης είναι τα **λαϊκά**, που συναντώνται κατά κανόνα έξω από τον κεντρικό πυρήνα του οικισμού και δημιουργούν τις γραφικές γειτονιές με τα στενά ανηφορικά δρομάκια, ιδιαίτερα στο άνω τμήμα της πόλης. Δεν έχουν τα μεγέθη και την πλούσια κατασκευή των αρχοντικών - αστικών αλλά διακρίνονται για τις ανθρώπινες διαστάσεις, το χαμηλό κατά κανόνα ύψος, τους εξωτερικούς χρωματισμούς και τις αυλές τους, από όπου κυρίως εξασφαλίζεται η πρόσβαση στο εσωτερικό.

Συμπερασματικά για τον οικισμό της Μεθώνης

Ένα από τα δύο παλιά πηγάδια, θαυμάσια συντηρημένο, στην πόλη της Μεθώνης

Λουλουδιασμένος δρόμος της Μεθώνης. Στο βάθος διακρίνεται τμήμα της οχύρωσης του Κάστρου. (αριστερά άνω)

Τοξωτό πέτρινο γεφύρι στο ανατολικό τμήμα του οικισμού της Μεθώνης. (αριστερά κάτω)

στην όψη. Αυτά τα μπαλκόνια είναι το χαρακτηριστικότερο μορφολογικό στοιχείο σε όλα τα αρχοντικά - αστικά σπίτια της Μεθώνης. Είναι ιδιαίτερα προσεγμένα στην κατασκευή τους, ξύλινα συνήθως, με πλάτος το πολύ ένα μέτρο και έχουν ως στηρίγματα καμπύλα μεταλλικά φουρούσια που τοποθετούνται ανά 60 έως 80 εκατοστά.

Τα βασικά υλικά που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή αυτών των σπιτιών είναι η πέτρα και το ξύλο και κατά δεύτερο λόγο το σίδηρο. Τα εσωτερικά χωρίσματα αποτελούνται από **τσατμά**, ξύλινο δηλαδή σκελετό με γέμισμα από καλάμια και κονίαμα. Οι στέγες, δίρριχτες ή τετράρριχτες, είναι καλυμμένες με κεραμίδια, ενώ οι ακροκέραμοι στα τέσσερα άκρα της σκεπής τοποθετούνται με κλίση 45 μοιρών

θα μπορούσαμε να πούμε, ότι παρά την προσηπάθεια απομίμησης των βενετσιάνικων προτύπων, η τοπική οικιστική παράδοση και οι λαϊκοί μαιτόροι έδωσαν ένα τελείως διαφορετικό αισθητικό αποτέλεσμα, που δημιούργησε ένα ιδιαίτερο ύφος στην τοπική αρχιτεκτονική.

ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΜΕΘΩΝΗΣ

Έρχεται η στιγμή να γνωρίσουμε το θρυλικό Κάστρο της Μεθώνης, να διαβούμε τη μεγάλη λίθινη γέφυρα με τις δεκατέσσερις καμάρες και ν' αντικρύσουμε πάνω απ' τα κεφάλια μας με δέος την μεγαλόπρεπη βορινή κύρια είσοδο. Μεσημέρι γίνεται η πρώτη μας επίσκεψη, κάτω από έναν ήλιο σκληρό και ανελέητο. Στον απέραντο εσωτερικό χέρσο

χώρο σπανίζουν οι σκιές, τις αναζητούμε δίπλα στους θολωτούς όγκους των τούρκικων χαμάμ και στην Αγιά Σωτήρα, τον παλιό βενετσιάνικο καθεδρικό ναό του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου.

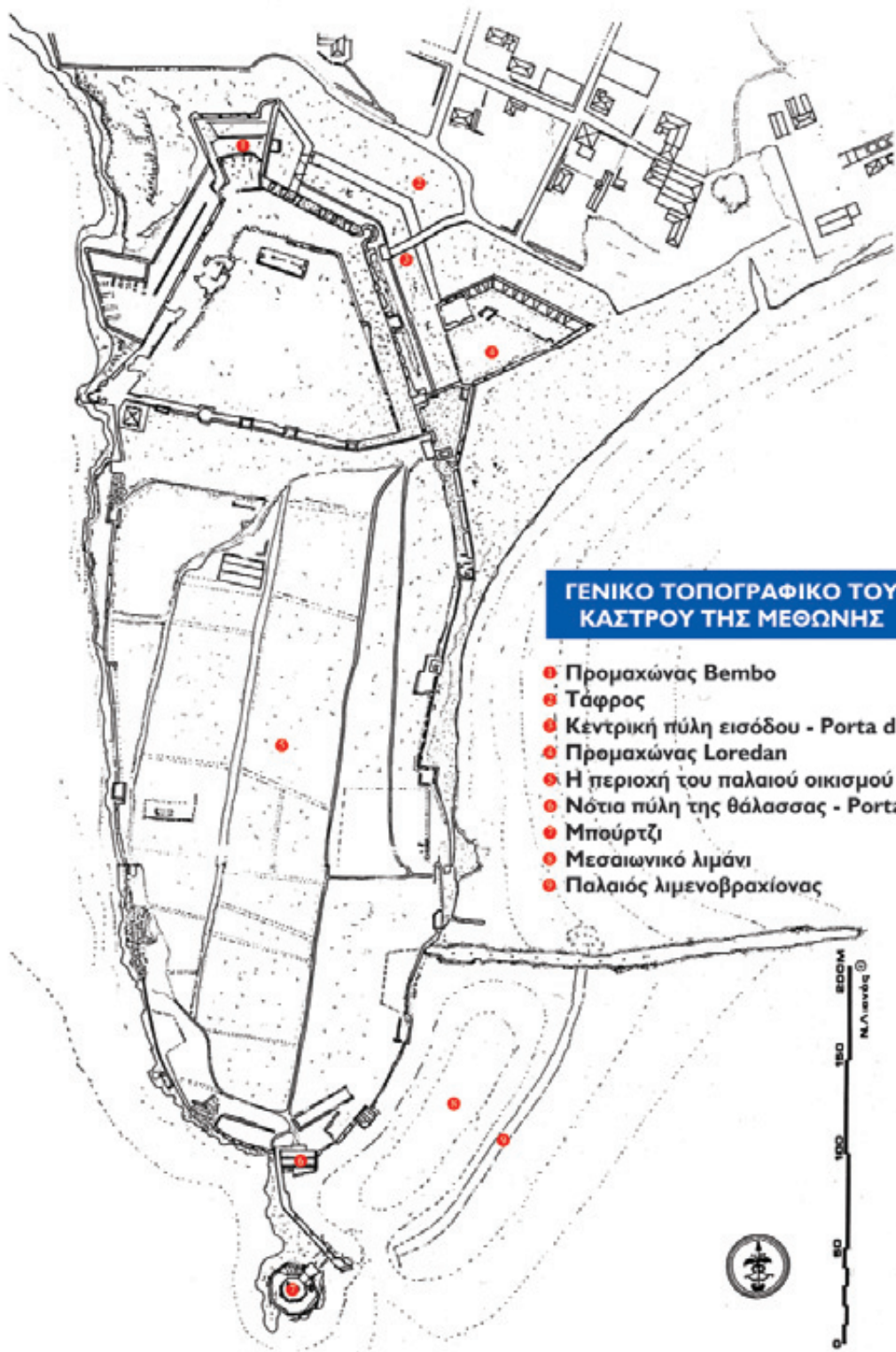
Νωρίς το πρωί είναι η δεύτερη επίσκεψη και κοντά στο ηλιοβασιλέμα η τρίτη. Αλλάζουν οι φωτοσκιάσεις, μεταβάλλονται τα χρώματα, αποκτούν άλλη υπόταση οι όγκοι. Η εντύπωση ωστόσο παραμένει πάντα η ίδια: θαυμασμός για την μεγαλοπρέπεια και αρτιότητα της βενετσιάνικης οχρωματικής τέχνης, ανάμεικτος όμως με θλίψη για τα ερείπια που απέμειναν μετά τη φθορά των ανθρώπων και του χρόνου. Και δεν μπορώ να μην θυμηθώ τους στοχασμούς της **Αθηνάς Ταρσούλη** όταν, στις αρχές της δεκαετίας του '30 αντίκρουσε, σιωπηλό μέσα στην ερήμωσή του, το Κάστρο της Μεθώνης :

"Πάντα με λύπη βλέπω να γκρεμίζονται τα κάστρα. Πολλοί πονούν στο χαλασμό τους· μα είναι κι άλλοι που τα βλέπουν σα μάρτυρες της μακραίωνης δουλείας μας σε ξένους αφεντάδες και χαίρονται στο ξέφτισμά τους, σαν να ήταν να σβηστούν μ' αυτό από την Ιστορία τα όσα γράφτηκαν, για όσα έγιναν και όσα δεν ξεγίνονται. Κι όμως αυτά φαντάζοντε όπως παραμυθιών παλάτια, μες από τις άγραφες σελίδες που μιλούνε κι ίδια σεβάσματα ερείπια πούπρεπε με συμπάθεια να τα φροντίζουμε, όπως θάκανε ένας πολιτισμένος νικητής στον νικημένο του εχθρό. Τι κι αν ήταν κάποτε κι αυτός κύριος στην ξένη γη; Κάθε μέρα τώρα, πεθαίνοντας, δηγιάται λησμονημένες δόξες του, που με τους αιώνες πέρασαν στις σφαίρες των παραμυθιών. Κι όσο μακραίνουν οι καιροί, τόσο πιο όμορφα τα παραμύθια γίνονται.

Θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στην ιστορία της Μεθώνης και στο Κάστρο της μέσα από την διαθέσιμη βιβλιογραφία και τις δικές μας προσωπικές παρατηρήσεις. Κρίναμε όμως πως άλλοι ειδικότεροι από μας, θα μπορούσαν να μιλήσουν με τρόπο πιο επιστημονικό και αυθεντικό. Απευθυνθήκαμε λοιπόν στην Αρχαιολόγο της 5ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων κα **Βιργινία Αλμπάνη**, που αμέσως αγάλιασε με προθυμία το αίτημά μας, ενώ και η Αρχαιολόγος της Επιτροπής Κάστρων Πυλίας κα **Ιωάννα Αγγελοπούλου**, ανέλαβε με ενθουσιασμό να συγγράψει ένα άρθρο με τις συναρπαστικές λεπτομέρειες για την ιστορία και το Κάστρο της Μεθώνης.

ΓΕΝΙΚΟ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΜΕΘΩΝΗΣ

- Προμαχώνας Bembo
- Τάφος
- Κεντρική πύλη εισόδου - Porta di Terra ferma
- Προμαχώνας Loredan
- Η περιοχή του παλαιού οικισμού
- Νότια πύλη της θάλασσας - Porta di San Marco
- Μπούρτζι
- Μεσαιωνικό λιμάνι
- Παλιός λιμενοβραχίονας

ΜΕΘΩΝΗ - ΠΟΛΙΣ ΑΜΦΙΘΑΛΑΣΣΟΣ*

της Ιωάννας Αγγελοπούλου
Αρχαιολόγου της Επιτροπής Κάστρων Πυλίας

* η έκφραση προέρχεται από μία μακροσκελή επιστολή που έγραψε το έτος 1160 ο θεολόγος Νικόλαος, επίσκοπος Μεθώνης, η οποία απεστάλη στον αυτοκράτορα Εμμανουήλ Α' Κομνηνό, του οποίου ήταν φίλος και σύμβουλος. Σκοπός της επιστολής αυτής ήταν να συγκαλεί τον αυτοκράτορα για την νίκη που πέτυχε κατά των χριστιανών αιρετικών στην διάρκεια των Συνόδων του 1156 και 1157.

"...επτά δε ο³ δώσω εΠ ναιόμενα πολίεθρα,
Καρδαμύλην ωΕνόπην τε και Ἴβρην ποιήεσσαν,
Φηράς τε ζαθέας ηδ' Ανθειαν βαθύλειμον,
Καλήν τ' Α'πειαν και Πήδασον Ὀμπελέεσσαν.
Πάσαι δ' εγγύς -λός, νέεται Πύλου -μαθόεντος"

(Ομήρου Ιλιάδα, I 149-153)

"Μοθώνη δέ, πρὶν η τήν στρατιάν ες Τροίαν
Πθροισθ'ναι, και επί τοΑ πρὸς Ἰλίω πολέμον
καλονμένη Πήδασος, μεταβέβληκεν Ἐστερον
τό Δνομα, Ὑς μὲν αΗτοί Μοθωναίοι λέγουσιν,
Πτό της Ορνέως θυγατρος"

(Πανσανίου, Ελλάδος Περιήγησις,
Μεσσηνιακά IV, 35, 1)

Στην αρχαιότητα η Μεθώνη ήταν γνωστή με το όνομα **Πήδασος**. Ο Όμηρος την αναφέρει ως μία από τις επτά πόλεις που ο Αγαμέμνωνας προσέφερε στον Αχιλλέα για να κατευνάσει την οργή του και να τον πείσει να επιστρέψει στην μάχη.

Ο Πανσανίας (Μεσσηνιακά IV, 35, 1) και ο Στράβωνας (Γεωγραφικά 8, 359-360) την ονομάζουν Μοθώνη και την ταυτίζουν με την ομηρική πόλη. Ο Πανσανίας μάλιστα θεωρεί πιο πιθανό πως πήρε το όνομά της από την

μικρή βραχώδη νησίδα στα νότια του κάστρου που λεγόταν "**Μόθων λίθος**" (στην θέση αυτή χτίζεται μεταγενέστερα το οχυρό Μπούρτζι).

Μεθώνη ή Μοθώνη, η μικρή αυτή σήμερα κωμόπολη έχει αποτυπωμένη ολόκληρη την πολυτάραχη ιστορία της στο περίφημο Κάστρο της και γενικότερα στα μνημεία και τις αρχαιότητες που διατηρούνται μέχρι σήμερα στην ευρύτερη περιοχή.

Η Μεθώνη αναφέρεται και από τον Θουκυδίδη. Η ρητή του μαρτυρία για την πόλη εί-

Στην κορυφή ενός λόφου στα βόρεια της Μεθώνης διατηρείται το λαξευτό συγκρότημα τάφων του Αγ. Ονουφρίου.

να ιδιαίτερος σημαντική :

*"..Οι δ' εν ταίς εκατόν ναοσί περι
Πελοπόννησον Αθηναίοι και Κερκυραίοι μετ'
αΗτών πενήτηντα ναοσί προσβεβηθηκότες
και ἄλλοι τινές των εκεί ξυμμάχων ἄλλα τε
έκακουν περιπλέοντες και ες Μεθώνην τ'ς
Δακωνικής Πποβάντες τβ τείχει προσέβαλον,
Γντι Πσθενεί και Πνθρώπων οΗκ ενόντων"*

(Θουκυδίδου Ιστορία Β' 25).

Κατά τον 5ο π.Χ αι., λοιπόν, το τείχος της Μεθώνης δεν ήταν ισχυρό. Η μορφή όμως και η έκταση της τότε οχύρωσης παραμένει μέχρι σήμερα άγνωστη καθώς τα αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη έχουν επαναχρησιμοποιηθεί ως πρόσφορο υλικό κατά την διάρκεια των αλλεπάλληλων ανακατασκευών που ακολούθησαν.

Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους η πόλη κερδίζει την αυτονομία της από τον αυτοκράτορα Τραϊανό και ενισχύεται με καλύτερες οχυρώσεις.

Ο Πανσανίας μάλιστα αναφέρει την ύπαρξη ναού της Αθηνάς Ανεμώτιδος και ιερού της Άρτεμις ενώ από την πόλη σώζονται νομί-

σματα που απεικονίζουν το λιμάνι της.

Ήδη λοιπόν από την εποχή αυτή είναι σίγουρο ότι υπήρχαν λιμενικά έργα. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους το λιμάνι αποκτά πιθανόν το οριστικό του σχήμα. Οι σημαντικότερες όμως επεμβάσεις πραγματοποιούνται από τους Ενετούς, οι οποίοι επανειλημμένως το ανακατασκευάζουν.

Κατά τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους και συγκεκριμένα από το τέλος του 4ου μ.Χ αι. το λιμάνι της Μεθώνης γνωρίζει μεγάλη ακμή ως εμπορικό κέντρο και σταθμός ανεφοδιασμού των πλοίων.

Από αυτή την παλαιοχριστιανική περίοδο διατηρείται το λαξευτό σε πόρινο πέτρωμα συγκρότημα τάφων του Αγίου Ονουφρίου, το οποίο σύμφωνα με τον Δ. Πάλλα παρουσιάζει ομοιότητες με κατακόμβες της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας. Το κοιμητήριο των μέσων του 4ου αι. - αρχών 5ου βρίσκεται βόρεια της Μεθώνης και σε απόσταση δύο περίπου χιλιομέτρων από τον σημερινό οικισμό και αποτελείται από έξι θαλάμους οι οποίοι περικλείουν

αρκοσόλια λαξευμένα στις παρειές των τοίχων και λακκοειδείς τάφους επί του εδάφους. Το κοιμητήριο κατά την βυζαντινή εποχή χρησιμοποιήθηκε ως ασκητήριο και διακοσμήθηκε δια νέων τοιχογραφιών, σπαράγματα των οποίων σώζονται σήμερα και έχουν χρονολογηθεί στα παλαιολόγια χρόνια.

Μία ακόμη παλαιοχριστιανική θέση έχει εντοπιστεί στην περιοχή "Παλαιοί Αη Λιάδες", ανατολικά της Μεθώνης, όπου αναφέρεται η ύπαρξη μιας βασιλικής η οποία σωζόταν κατά το ήμισυ, ως το 1905. Με βάση την ύπαρξη τμημάτων που έχουν διασωθεί από το ψηφιδωτό δάπεδό της χρονολογείται τον 6ο μ.Χ αιώνα.

Το 533 κατά την διάρκεια εκστρατείας εναντίον των Βανδάλων της Αφρικής αναφέρεται ότι στο λιμάνι της Μεθώνης προσορμίστηκε για ανεφοδιασμό ο στρατηγός του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, Βελισάριος. Για τον 9ο αι. μ.Χ υπάρχει μια ακόμη αναφορά για την Μεθώνη. Σύμφωνα με αυτή ο βυζαντινός ναύαρχος Νάσαρ κατέπλευσε στην δυτική Ελλάδα για να αντιμετωπίσει το στόλο των

Αράβων που λυμαίνονταν τα παράλια της Πελοποννήσου. Μετά την καταστροφή του αραβικού στόλου ο Νάσαρ αποβιβάστηκε στην Μεθώνη και δώρισε όλα τα συλληφθέντα αραβικά πλοία στην εκκλησία της πόλης.

Μια σειρά από σφραγίδες που χρονολογούνται κατά την μέση βυζαντινή περίοδο 9ος -13ος παρέχουν πληροφορίες για τους κρατικούς και εκκλησιαστικούς λειτουργούς της Μεθώνης. Στην περίοδο αυτή ανήκει ο Ι.Ν Αγίου Βασιλείου που βρίσκεται περί τα δύο χιλιόμετρα βόρεια της Μεθώνης, στη θέση "Αγάκι".

Ο ναός ανήκει στην κατηγορία των μεταβατικών σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών με τριμερές ιερό και χρονολογείται στον 10ο - 11ο αιώνα μ.Χ. Είναι κτισμένος με αδρά λαξευμένους λίθους όπως αποκαλύφθηκε μετά από αφαίρεση των επιχρισμάτων που κάλυπταν τις εξωτερικές όψεις του. Οδοντωτή διακοσμητική ταινία περιτρέχει εξωτερικά και τις τρεις ημικυκλικές αψίδες του ιερού. Στο εσωτερικό του σώζονται ίχνη τοιχογραφιών, οι οποίες εικονίζονται σε γκραβούρα της Γαλλικής αποστολής

Στην πεδιάδα της Μεθώνης, βόρεια του οικισμού βρίσκεται ο θαυμάσιος βυζαντινός ναός του Αγ. Βασιλείου.

Αμμουδιά εξωτικής ομορφιάς και διάφανα νερά στο ανατολικό τμήμα του κόλπου της Μεθώνης, μόλις 500 μέτρα από το κέντρο του οικισμού. Στο βάθος το χαρακτηριστικό περίγραμμα των βόρειων ακτών της Σαπιέντζας.

του Μορέως. Σήμερα, όμως, είναι επικαλυμμένες με ασβεστοκονίαμα.

Οι Ενετοί πρωτοεμφανίζονται στο ιστορικό σκηνικό κατά τον 11ο αι. Συγκεκριμένα το 1082 ο βυζαντινός αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ Κομνηνός σε αντάλλαγμα για την βοήθεια των Ενετών στον πόλεμο εναντίον των Νορμανδών τους παραχώρησε προνόμια σχετικά με την ελεύθερη διακίνηση των εμπορευμάτων τους σε διάφορες πόλεις λιμάνια. Μεταξύ των πόλεων που αποκτούσαν προνόμια οι Ενετοί ήταν και η Μεθώνη. Το 1118 ο Ιωάννης Β΄ Κομνηνός, γιός του Αλέξιου ακύρωσε τα προνόμια που ο πατέρας του είχε παραχωρήσει στους Ενετούς και απαγόρευσε στα πλοία τους να προσορμίζονται στα ελληνικά λιμάνια. Οι Ενετοί αντιδρούν και το 1125 ο δόγης Domenico Michiel με στρατό και στόλο αποβιβάζεται στην Μεθώνη, την λεηλατεί και μεταβάλλει το κάστρο σε ερειπία.

Το 1147 και οι Νορμανδοί επιτίθενται στην Μεθώνη, την λεηλατούν και γκρεμίζουν συθόμελα το Κάστρο της.

Σε αυτήν την ερειπωμένη κατάσταση θα παραμείνει η Μεθώνη για αρκετές δεκαετίες.

Με την κατάλυση, όμως, της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Φράγκους το 1204 (Δ΄ Σταυροφορία) και η Μεθώνη θα δοκιμάσει την κυριαρχία τους με ένα απροσδόκητο γεγονός. Ο Γοδεφρείδος Βιλλαρδουίνος ταξιδεύοντας από την Συρία για την Κωνσταντινούπολη όπου θα συναντούσε τους Σταυροφόρους, αναγκάζεται να καταφύγει στην Μεθώνη εξαιτίας φοβερής τρικυμίας. Θα παραμείνει στην πόλη όλο το χειμώνα του 1204. Ο άρχοντας της περιοχής Ιωάννης Καντακουζηνός συνάπτει συμμαχία με τον Βιλλαρδουίνο με σκοπό την επέκταση των κτήσεών τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την κατάληψη από τους Φράγκους σημαντικών πόλεων της Πελοποννήσου ανάμεσά τους και η Μεθώνη.

Η φραγκοκρατία θα διαρκέσει ως το 1206 οπότε η Μεθώνη καταλαμβάνεται από τους Ενετούς, οι οποίοι δεν είχαν ποτέ πάψει να ενδιαφέρονται για την πολύ σημαντική αυτή θέση. Με την Συνθήκη της Σαπιέντζας, που

υπεγράφη το 1209 στο ομώνυμο νησί που βρίσκεται απέναντι από την πόλη, μεταξύ του Γοδεφρείδου Βαλλαρδουίνου και του Ραφαήλ Τζένο πληρεξούσιου του δόγη, εξασφαλίζεται η κυριαρχία της Βενετίας στην Μεθώνη.

Έτσι ξεκινά η πρώτη περίοδος της Ενετοκρατίας η οποία θα διαρκέσει ως το 1500.

Κατά την περίοδο αυτή η πόλη γνώρισε μεγάλη ακμή. Εξαιτίας της καίριας στρατηγικής της θέσης αποτέλεσε μαζί με την γειτονική Κορώνη (από όπου προέρχεται η γνωστή ονομασία τα "Μοθοκόρωνα", "τα μάτια της Βενετίας"), ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια - σταθμούς στο δρόμο των προσκυνητών για τους Αγίους Τόπους και στο δρόμο των εμπορικών πλοίων από την Δύση στην Ανατολή. Οι ενετοί κατακτητές οργάνωσαν άριστα την διοικητική, κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης. Με αξιοσημείωτες εξαγωγές τοπικών προϊόντων, λαδιού, κρασιού ακόμη και μεταξιού γνωρίζει μια περίοδο τεράστιας οικονομικής άνθισης για τρεις περίπου αιώνες.

Οι ενετοί, όμως, φροντίζουν και τις οχυρώσεις

τους, επιδιώκουν μάλιστα να αφήνουν την προσωπική τους σφραγίδα, την ταυτότητά τους, στα μνημεία που ανεγείρονται ή ανακατασκευάζονται επί ημερών τους. Τα οικόσημα και οι επιγραφές που σώζονται σε διάφορα σημεία του αρχαιολογικού χώρου, τα περισσότερα από τα οποία έχουν αποδοθεί στους κατά περιόδους κυβερνήτες του κάστρου (τους λεγόμενους *castellani*), παρέχουν ακριβή χρονολογικά στοιχεία στα επιμέρους οχυρωματικά έργα.

Κατά την διάρκεια λοιπόν αυτής της πρώτης ενετικής περιόδου κτίζεται το κάστρο στην μορφή που και σήμερα διατηρείται και καταλαμβάνει ολόκληρη την έκταση του ακρωτηρίου στην ΝΔ ακτή.

Έχει συνολική έκταση 110 στρέμματα και μήκος τειχών περί τα 3.000 μέτρα. Το Κάστρο της Μεθώνης ήταν ουσιαστικά μια πολιτεία οχυρωμένη δια ξηράς και θαλάσσης, με ένα εξαιρετικό λιμάνι στα ανατολικά της, ο λιμενοβραχίονας του οποίου είχε ημικυκλικό σχήμα, ξεκινούσε από την νότια πύλη της θάλασσας

Γενική άποψη των δυο περιβόλων του κάστρου και του ενδιάμεσου χαμηλού τείχους που τους ξεχωρίζει.

ΦΩΤ. ΙΩΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΤΙΟΥΡΑΚΗΣ

Ο αρράβδωτος κίονας από κοκκινωπό γρανίτη. Το κιονόκρανο φέρει επιγραφή με χρονολογία 1493.

(Porta di San Marco) με κατεύθυνση προς βορρά παράλληλα με τα τείχη.

Το κάστρο αποτελείται από δύο περιβόλους, έναν μεγαλύτερο στα νότια (εξωτερικό) και έναν μικρότερο ενισχυμένο αμυντικά στα βόρεια, την Ακρόπολη. Οι περιβόλοι χωρίζονται μεταξύ τους με ένα ενδιάμεσο τείχος που ενισχύεται με πέντε πύργους, τέσσερις με τετράπλευρη κάτοψη και ένα πολυγωνικό.

Στο βορειότερο τμήμα του εξωτερικού περιβόλου ήταν η "πλατεία", το πιο κεντρικό τμήμα του κάστρου. Εκεί υπάρχει ένας μονολιθικός αρράβδωτος κίονας από κοκκινωπό γρανίτη, που πιθανόν προέρχεται

οποίο η πρόσβαση γίνεται από το εσωτερικό των δύο περιβόλων. Ενισχύονται κατά διαστήματα με πύργους οι περισσότεροι εκ των οποίων διατηρούνται σήμερα σε πολύ χαμηλό ύψος.

Ανάλογα με τις ανάγκες και τις εξελίξεις της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής για την αντιμετώπιση των νέων απαιτήσεων της πολεμικής τέχνης τα τείχη ενισχύονται ή ανακατασκευάζονται. Κατά την πρώτη περίοδο της Ενετοκρατίας στην Μεθώνη έχει χρονολογηθεί μια σειρά από πολύ σημαντικά οχυρωματικά έργα για την άμυνα της πόλης :

Ο προμαχώνας **Bembo**, δεξιά της κεντρικής πύλης εισόδου. Είναι κτισμένος πάνω σε υψη-

Λεπτομέρειες από τον πύργο Stoppa.

από ένα νανάγιο που έχει εντοπιστεί στην θαλάσσια περιοχή του ακρωτηρίου Σπίθα στην νήσο Σαπιέντζα. Ο κίονας φέρει κιονόκρανο και επιγραφή με χρονολογία 1493.

Εντός των δύο περιβόλων σώζονται διάφορα κτίσματα. Υπάρχουν επίσης υπόγειες δεξαμενές όπου συλλέγονταν τα όμβρια ύδατα. Η μεγαλύτερη βρίσκεται στον εξωτερικό περιβόλο του κάστρου.

Βαθιά τάφρος χωρίζει το κάστρο από την ξηρά, προστατεύοντας έτσι το πιο ευάλωτο τμήμα του το βόρειο, στο οποίο και οι οχυρώσεις είναι ιδιαίτερα ενισχυμένες.

Τα τείχη κατασκευάζονται από αδρά λαξευμένους λίθους ασβεστόλιθου, ψαμμίτη και πορρόλιθου, πετρώματα που υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή Μεθώνης. Έχουν επάλξεις οι οποίες είναι προσιτές από τον περιδρόμο στον

λούς απόκρημνους βράχους και προάσπιζε την ΒΔ γωνία του κάστρου. Πρόκειται ίσως για το πιο εντυπωσιακό αρχιτεκτόνημα του κάστρου της Μεθώνης, κυρίως λόγω των προσεγγένων κατασκευαστικών του στοιχείων. Η τοιχοδομία του δηλαδή αποτελείται από συμμετρικά λαξευμένους πορρόλιθους καθέναν εκ των οποίων φέρει περιμετρικά σκαλιστό πλαίσιο.

Ο προμαχώνας χρονολογείται στο β' μισό του 15ου αι. με βάση τρεις θυρεούς που διατηρούνται στην ανατολική πρόσοψή του εκ των οποίων ο μεσαιός έχει αποδοθεί στο Giovanni Bembo, ο οποίος εξέλεγή κυβερνήτης (castellano) της Μεθώνης στις 14/5/1459.

Ο πύργος Stoppa, στο μέσο περίπου της ανατολικής πλευράς των τειχών του κάστρου, στο κάτω τμήμα του οποίου ανοίγεται πύλη, η κεντρική ανατολική πύλη της θάλασσας. Απο-

Η νότια πύλη της θάλασσας Porta di San Marco.

Εξωτερικός περίβολος κάστρου. Διακρίνεται η σωζόμενη βάση του μιναρέ από το κατεστραμμένο πλέον Οθωμανικό τέμενος. (Δεξιά)

τελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα από αρχαιολογικής άποψης τμήματα του κάστρου, εξαιτίας των διαφορετικών οικοδομικών φάσεων που παρουσιάζει. Η παλαιότερη από αυτές διακρίνεται σήμερα στο κατώτερο τμήμα του πύργου και εσωτερικά, όπου σώζεται παράσταση με Λέοντα το Αγίου Μάρκου του εμβλήματος της Βενετίας, εκατέρωθεν του οποίου σε πλαίσιο διατηρούνται αρκετά φθαρμένοι δύο θυρεοί. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα αποδόθηκαν στον Antonio Michiel, κυβερνήτη της Μεθώνης το 1399.

Στην εξωτερική όψη του πύργου και στο ανώτερο σημείο διατηρούνται επίσης οικίσματα. Το χαμηλότερο πάνω ακριβώς από το ορθογώνιο άνοιγμα και σε θέση δεύτερης χρήσης, έχει αποδοθεί στον Vitale Miani έπτακτο προβλεπτή της Μεθώνης το 1406. Ακόμη ψηλότερα κάτω από τα σωζόμενα φουρούσια του πύργου διατηρούνται σε θέση πρώτης χρήσης παράσταση με το Λιοντάρι του Αγίου Μάρκου και δύο θυρεοί οι οποίοι έχουν αποδοθεί στον Antonio Bononi, φρούραρχο και

προβλεπτή της Μεθώνης από το 1497 ως το 1499. Η επιβλητική νότια πύλη της θάλασσας, **Porta di San Marco** αποτελείται από δύο πύργους ορθογώνιας κάτοψης στο άνω τμήμα των οποίων υπάρχουν δωμάτια μικρών διαστάσεων (αυτό του πύργου που δεν φέρει σήμερα ανοίγματα, έχει λιθόστρωτο δάπεδο που διατηρείται σε καλή κατάσταση), τα οποία επικοινωνούν μεταξύ τους με ένα διάδρομο. Από την παλιότερη οικοδομική φάση, πιθανόν του 13ου -14ου αιώνα, σε ενδιάμεσο τόξο στο εσωτερικό του πυλώνα, διατηρούνται ανάγλυφες παραστάσεις όπου απεικονίζεται το Λιοντάρι του Αγίου Μάρκου, που σήμερα, όμως, παρουσιάζουν φθορές σε προχωρημένο βαθμό.

Κατά την περίοδο αυτή διανοίγεται βαθιά τάφος για τις ανάγκες της αμυντικής ενίσχυσης της βόρειας πλευράς του κάστρου που αποτελούσε το πιο ευπρόσβλητο σημείο καθώς αποτελούσε την μόνη πρόσβαση από την στεριά. Η τάφος διαπλατύνεται και διευρύνεται από τους Ενετούς και κατά την δεύτερη περίοδο της κυριαρχίας τους στην Μεθώνη καθώς και

Η πέτρινη γέφυρα με τα 14 τόξα που οδηγεί στην κεντρική πύλη εισόδου του κάστρου.
Η παράσταση με το Λιοντάρι του Αγίου Μάρκου της Βενετίας με την μαρμάρινη επιγραφή που κοσμεί την ανατολική πρόσοψη του προμαχώνα Loredan.

πολύ αργότερα από τους Γάλλους κατά το 1829. Την πρώτη ενετική περίοδο χρονολογείται και η πλατφόρμα που χωρίζει την τάφρο σε δύο τμήματα.

Το ΒΑ τείχος χρονολογείται στις αρχές του 15ου αι. με βάση σωζόμενα οικοδόμημα.

Στην πρώτη ενετική περίοδο θα μπορούσε να αποδοθεί και το δυτικό επιθαλάσσιο τείχος του κάστρου στην μορφή μάλιστα που σήμερα σώζεται καθώς αποτελούσε το πιο απρόσβλητο σημείο του κάστρου και κατά συνέπεια έχει δεχθεί τις λιγότερες καταστροφές άρα και τις λιγότερες επεμβάσεις. Αντίθετα στο ανατολικό

για τον ναό του Αη Λέοντα ή "Αγιολέου" ο οποίος ανήκει στον τύπο της μονόκλιτης τρουλλαίας βασιλικής, η στέγαση του οποίου, όμως, έχει καταπέσει. Ο ναός περιλλείεται εντός περιβόλου προς βορρά και δυσμάς οι τοίχοι του οποίου ενισχύονται από αντηρίδες. Το μνημείο χρονολογείται στα τέλη της πρώτης Ενετοκρατίας.

Κατά την πρώτη λοιπόν περίοδο της Ενετικής κυριαρχίας στην Μεθώνη, η πόλη ακμάζει, υπάρχει οικονομική άνθιση και η ζωή οργανώνεται γύρω από τα συμφέροντα της Βενετίας. Το λιμάνι της αποτελεί σπουδαίο

ΦΩΤ. ΙΩΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ημικρειπωμένος σήμερα, ναός του Αη Λέοντα

επιθαλάσσιο κάποτε τείχος διακρίνονται οι περισσότερες επισκευές ή ανακατασκευές ανά εποχή.

Από το οκταγωνικό οχυρό Μπούρτζι, που καταλαμβάνει την μικρή βραχώδη νησίδα στα νότια του κάστρου, προς το τέλος της πρώτης ενετικής περιόδου (1483-1500), αποδίδεται το κατώτερο τμήμα του κυρίως πύργου.

Στην ίδια περίοδο ανήκει και ένας ημικρειπωμένος σήμερα ναός, που βρίσκεται τρία χιλιόμετρα ΒΑ του σημερινού οικισμού. Πρόκειται

εμπορικό σταθμό, ένα από τα σημαντικότερα της Μεσογείου. Και αυτό διότι κατέχει σπουδαία γεωγραφική θέση πάνω στον θαλάσσιο δρόμο κάθε πλοίου και ταξιδιώτη προς τις χώρες της ανατολικής και ΝΑ Μεσογείου και έχει πολύ εύφορο έδαφος.

Δηλωτικά της ευημερούσας οικονομικής και κοινωνικής ζωής της Μεθώνης κατά την περίοδο αυτή είναι τόσο οι πληροφορίες που παίρνουμε από περιηγητές που επισκέπτονται την πόλη κατά την χρονική αυτή περίοδο όσο και

από συλλογές εγγράφων που στέλνονται στους διοικητές του κάστρου και αφορούν είτε σε οχυρωματικά έργα είτε έχουν σχέση με το εξαγωγικό εμπόριο της πόλης.

Η ακμάζουσα όμως αυτή περίοδος για την Μεθώνη λήγει τον Αύγουστο του έτους 1500 όταν μετά από πολιορκία καταλαμβάνεται από τους Οθωμανούς, οι οποίοι θα παραμείνουν κάτοχοι του κάστρου ως το 1686.

Πληροφορίες για την περίοδο αυτή μας δίνει ένας Τούρκος περιηγητής ο Elviya Celebi το ταξίδι του οποίου στην Ελλάδα άρχισε το 1668. Για το Κάστρο της Μεθώνης αναφέρει την ύπαρξη επτά τζαμιών, ενός χαμάμ, ενός ιεροδιδασκαλείου και 700 συνολικά σπιτιών καθώς και την αγορά με τα 340 μαγαζιά. Για το λιμάνι αναφέρει ότι έχει βάθος 6-7 οργιές και ότι μεγάλα πλοία δεν μπορούν να μπουν πια σ' αυτό.

Στο εσωτερικό του κάστρου και συγκεκριμένα στον εξωτερικό περίβολο σώζονται δύο οθωμανικά λουτρά (χαμάμ). Το πρώτο που συναντάμε από βορρά προς νότον ανήκει πιθανόν σε αυτή την πρώτη περίοδο Τουρκοκρατίας και

που χωρίζει τους δύο περιβόλους και αποδίδεται στην ίδια χρονική περίοδο.

Η Β' Ενετοκρατία ξεκινά το 1685 μετά την παράδοση του κάστρου από τους Οθωμανούς στους Ενετούς υπό τον στρατηγό Μοροζίνι. Η κατοχή της Μεθώνης θα αναγνωριστεί και επίσημα από την Οθωμανική αυτοκρατορία με την συνθήκη του Κάρολιτς (26-01-1699).

Κατά την δεύτερη ενετική περίοδο χρονολογούνται τα ακόλουθα οχυρωματικά έργα:

Προμαχώνας Loredan. Καταλαμβάνει την ΒΑ πλευρά του κάστρου και στην μορφή που σήμερα διατηρείται χρονολογείται από το 1714, με βάση παράσταση που σώζεται στην βόρεια πρόσοψη του, με τον Λέοντα του Αγίου Μάρκου και την επιγραφή που φέρει, η οποία δίνει και το όνομα του υπεύθυνου για την ανέγερση του συγκεκριμένου οχυρωματικού έργου. Πρόκειται για τον Antonio Loredan έκτακτο προβλεπτή της Μεθώνης.

ΒΑ τείχος. Σε υψηλό σημείο και μέσα σε πλαίσιο διατηρείται Λιοντάρι του Αγίου Μάρκου με θυρεό δίπλα του και ακριβώς από κάτω τρεις ακόμη θυρεούς. Έχουν αποδοθεί σε τέσ-

Στο εσωτερικό του κάστρου και συγκεκριμένα στον εξωτερικό περίβολο σώζονται δύο οθωμανικά λουτρά (χαμάμ), τα οποία χρονολογούνται κατά την πρώτη περίοδο της τουρκοκρατίας στη Μεθώνη. (1500-1686)

ίως πρόκειται για αυτό το οποίο αναφέρει και ο Celebi. Αποτελείται από πέντε χώρους που στεγάζονται με θόλο κάθε ένας εκ των οποίων είχε διαφορετική χρήση (αποδυτήριο, γλισταριό αίθουσα, ζεστή αίθουσα)

Σε κοντινή απόσταση από το δεύτερο προς νότον χαμάμ διατηρείται η βάση του μιναρέ από ένα κατεστραμμένο πλέον σήμερα τζαμί. Το τέμενος χτίστηκε στην θέση μιας τρικλίτης βασιλικής οι εξωτερικοί τοίχοι της οποίας ενισχύονταν με αντηρίδες. Πιθανόν πρόκειται για τον ναό του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Κατά την περίοδο αυτή κατασκευάζεται το περιμετρικό τείχος στο Μπούρτζι καθώς και το αμέσως ανώτερο οκταγωνικό τμήμα του κυρίως πύργου. Χαρακτηριστική είναι η πύλη εισόδου του συγκροτήματος στην τοιχοδομία της οποίας παρατηρείται έντονη χρήση πλίνθων χαρακτηριστικό στοιχείο της Οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Ο ίδιος τρόπος δόμησης παρατηρείται και στην πύλη του χαμηλού τείχους

σερις αξιωματούχους που συνυπήρξαν στο Κάστρο από το 1708 ως το 1709.

Στο οχυρό Μπούρτζι δίνεται η τελική μορφή. Επιχωματώνεται το τμήμα στο επίπεδο του περιμετρικού προτειχίσματος, κατασκευάζεται λιθόστρωτη ράμπα δεξιά της εξωτερικής πύλης και κλίμακα στα αριστερά. Το επιθαλάσσιο αυτό οχυρό χρησιμοποιήθηκε ανά περίοδοι είτε ως φάρος είτε ως παρατηρητήριο για τον έλεγχο των πλοίων που εισέρχονταν στο λιμάνι και φυσικά ως το έσχατο καταφύγιο των πολιτών σε περιπτώσεις επιθέσεων.

Την ίδια περίοδο και συγκεκριμένα το 1714 χρονολογείται η κεντρική πύλη εισόδου - **Porta di Terra Ferma** του κάστρου που ανοίγεται στο μέσο περίπου της βόρειας πλευράς των τειχών. Πρόκειται για μια μνημειώδη πύλη με περίτεχνη διακόσμηση που διαφοροποιείται σαφώς από τους όγκους και τις βαριές μορφές των οχυρώσεων που χαρακτηρίζουν την πλευρά αυτή του κάστρου. Η πύλη είναι κατασκευα-

Το οκταγωνικό οχυρό Μπούρτζι. Είναι κτισμένο πάνω στην μικρή βραχώδη νησίδα την οποία ο Πausanίας αποκαλεί “Μόθωνα λίθο”.

σμένη από ορθογωνικά λαξευμένους παρόλιθους. Καλύπτεται από ημικυκλικό τόξο, οι δε παρασπάδες φέρουν κορινθιακό κιονόκρανο και διακοσμούνται με λάβαρα και λόγχες.

Στο εσωτερικό του κάστρου και συγκεκριμένα στο ΒΔ τμήμα του εξωτερικού περιβόλου και σε επαφή με το ενδιάμεσο τείχος διατηρείται τετράγωνης κάτοψης κτίσμα με θολωτή κάλυψη εσωτερικά και πυραμιδοειδή εξωτερικά και με μοναδικό άνοιγμα μια είσοδο στην ανατολική της πλευρά. Πρόκειται για πυριτιδαποθήκη, η χωρητικότητά της οποίας ήταν 300 βαρέλια πυρίτιδας.

Την ίδια επίσης περίοδο χρονολογούνται και δύο φρέατα, που διατηρούνται μέχρι σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση. Το πρώτο βρίσκεται στο κέντρο της πλατείας Λιμαριζίου, στην είσοδο του οικισμού και το δεύτερο βρίσκεται επί της πλατείας Συγγρού, σε μικρή απόσταση από το κάστρο.

Το 1715 οι Οθωμανοί γίνονται για δεύτερη φορά κύριοι της Μεθώνης, ο πληθυσμός της οποίας αυξήθηκε καθώς και η εμπορική κίνηση στο λιμάνι.

Η ορθογώνιας κάτοψης ημυπόγειος πυριτιδαποθήκη σε βόρειο σημείο του εσωτερικού περιβόλου χρονολογείται αυτή την περίοδο, όπως επίσης και το νοτιότερο χαμάμι που αποτελείται από επτά θολοσκεπείς αίθουσες.

Στην διάρκεια της ελληνικής επανάστασης το κάστρο της Μεθώνης δεν κατελήφθη από τους Έλληνες επαναστάτες παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες που είχαν καταβάλει και αυτό εξαιτίας της σθεναρής αντίστασης του οχυρωμένου οθωμανικού πληθυσμού.

Το 1825 αποβιβάστηκε ο Ιμπραήμ στο λιμάνι της Μεθώνης και εγκαταστάθηκε εντός του κάστρου, το οποίο μάλιστα έγινε ορμητήριο των Αιγυπτίων κατά την διάρκεια της εκστρατείας τους στην Πελοπόννησο. Οι Αιγύπτιοι θα παραδοθούν, χωρίς μάλιστα να δοθεί μάχη, το 1828 στο γαλλικό εκστρατευτικό σώμα του οποίου ηγείτο ο στρατηγός Μαιζών. Από τους γάλλους μηχανικούς συμπληρώνονται τα τόξα και το άνω τμήμα της πέτρινης γέφυρας που οδηγεί στην κεντρική πύλη εισόδου του κάστρου. Οι πέτρινοι πυλώνες που στηρίζαν ξύλινη γέφυρα είχαν κατασκευαστεί από τους

Οθωμανούς κατά την διάρκεια της δεύτερης κυριαρχίας τους στην Μεθώνη.

Πιθανόν από τους Γάλλους του Μαιζώνα κτίζεται και ο ξυλόστεγος μονόχωρος ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος που βρίσκεται σε κεντρικό σημείο του εξωτερικού περιβόλου του κάστρου.

Ο οικισμός τότε μεταφέρεται εκτός των τειχών, γίνεται το ρυμοτομικό σχέδιο πόλης ενώ το κάστρο που για αιώνες υπήρξε το κέντρο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της πόλης ερημώνεται.

Στα πλαίσια της εκπαιδευτικής δραστηριότητας του πρώτου κυβερνήτη του ελεύθερου

την εικοσαετία 1960-1980 είχαν πραγματοποιηθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού εργασίες αναστήλωσης και ανάδειξής του. Από το 1998 συστάθηκε ειδική επιστημονική Επιτροπή, με πρόεδρο τον Καθηγητή **κ. Νικόλαο Ζία**, η οποία ασχολείται με την εκπόνηση μελετών για την ανάδειξη, αναστήλωση και συντήρηση των κάστρων της επαρχίας Πυλίας, μεταξύ των οποίων και το κάστρο Μεθώνης.

Σήμερα, στα πλαίσια υλοποίησης του προγράμματος "Κάστρων περίπλους", πραγματοποιείται στο κάστρο μια σειρά από στερεωτικές εργασίες σε όλες τις πύλες του, ενώ παράλληλα προβλέπεται και φωτισμός για την

Κορυφαίος τόπος συγκέντρωσης επισκεπτών στο Κάστρο της Μεθώνης είναι το Μπούρτζι

πια ελληνικού κράτους, Ι. Καποδίστρια ιδρύεται στην Μεθώνη ένα αλληλοδιδασκτικό σχολείο σε κεντρικό σημείο του οικισμού, που διατηρείται μέχρι σήμερα και έχει απαλλοτριωθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Με Υπουργική απόφαση το 1976 ο οικισμός της Μεθώνης χαρακτηρίστηκε ως "Παραδοσιακός" καθώς αποτελεί έναν από τους πρώτους μετεπαναστασιατικούς οικισμούς που συγκροτήθηκαν επί τη βάση σχεδίου και διασώζει τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της νότιας Πελοποννήσου, του 19ου αιώνα.

Το Κάστρο της Μεθώνης έχει κηρυχθεί ως "Αρχαίο Μνημείο" με Βασιλικό Διάταγμα του 1922, ενώ ο χώρος εμπρός από το κάστρο έχει χαρακτηριστεί αρχαιολογικός το 1985. Κατά

περαιτέρω ανάδειξη του μνημείου καθώς και η κατασκευή πωλητηρίου, εκδοτηρίου εισιτηρίων σε χώρο πλησίον αυτού.

Στο πέρασμα των αιώνων, η Μεθώνη, η αμφιθάλασσο αυτή πόλις γνώρισε πολλούς επιδρομείς και κατακτητές. Γνώρισε στιγμές ειρήνης και δόξας αλλά και πόλεμο, λεηλασίας, καταστροφής. Το πολυτάραχο και πολύπαθο αλλά και συγχρόνως γοητευτικό παρελθόν της θα ιχνηλατείται για πάντα στα επιβλητικά τείχη του κάστρου της, στους πύργους και τους προμαχώνες, αλλά και στα υπόλοιπα μνημεία της ευρύτερης περιοχής, που παρέμειναν και θα παραμείνουν αδιάφραστοι μάρτυρες για την πορεία μιας διαχρονικής ιστορικά πόλης.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά: - Την **ΑΡΙΑ ΠΙΤΣΑΚΗ** και τον **ΚΩΣΤΑ ΣΠΗΛΙΩΠΟΥΛΟ**, για την αξέχαστη φιλοξενία τους στο ξενοδοχείο **METHONI BEACH (Τηλ.27230/28720-21)**

- Τον Δήμο Μεθώνης και συγκεκριμένα τον Δήμαρχο **Ηρακλή Μιχελή** και τον Διοικητικό Υπάλληλο **Αριστεΐδη Ψυχάκη**, για τις πολλαπλές τους βοήθειες.

-Την 5η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, κλιμάκιο Καλαμάτας και πιο συγκεκριμένα τις αρχαιολόγους **ΒΙΡΓΙΝΙΑ ΑΔΜΠΙΑΝΗ** και **ΙΩΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ** για την άμεση και προθυμότατη ανταπόκρισή τους στην συγγραφή του επιστημονικού κειμένου και την ιστορία της Μεθώνης.

Τέλος τον αγαπητό μας φίλο **Τάκη Κατσόρα**, που όχι μόνον μας παρακίνησε να επισκεφθούμε και να γνωρίσουμε τη Μεθώνη αλλά με το συνεχές ενδιαφέρον και την πολύτιμη παρουσία του συνέβαλε αποφασιστικά στην ολοκλήρωση του έργου μας.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΤΗΛ. ΔΗΜΟΥ ΜΕΘΩΝΗΣ : 27230/31255
Για καταλύματα και λοιπές πληροφορίες.
www.methoni.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ K. Andrews. Castles of the Morea. New Jersey USA, Princeton 1953
- ♦ A. Blouet. Expedition scientifique de Moree, 3 volumes, Paris, 1831-1838
- ♦ A. Bon. Τα σύνορα των ενετικών κτήσεις εν Μεσσηνία από το 13ο ως το 15ο αι., Μεσσηνιακά Γράμματα τ.Β΄, 1967, σ.20-31
- ♦ Φ. Ευαγγελάτου Νοταρά, "Η Μεθώνη σταθμός στα ταξίδια βυζαντινών αυτοκρατόρων στην Δύση", Πελοποννησιακά τ.χ 6, 1958-1986
- ♦ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Γ΄, ΙΑ΄,
- ♦ Ε. Καροδίνη - Δημητριάδη. Κάστρα της Πελοποννήσου, Αθήνα 1993
- ♦ J. C Kraft - S. E Aschenbrenner, Paleogeographic Reconstructions in the Methoni Embayment in Greece, Journal of Field Archaeology vol . 4 (1977)

Η πυραμδοειδής πυριπιδαποθήκη στον εξωτερικό περίβολο του κάστρου.
Πύλη εισόδου με το χαρακτηριστικό λιθόστρωτο. Αριστερά

Ο ξυλόστεγος μονόχωρος ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, κτισμένος πιθανόν από τους Γάλλους του Μαιζώνα.

- ♦ Θ. Κωστάκη, "Ο Εβλιγιά Τσελεμπή στην Πελοπόννησο", Πελοποννησιακά τ. ΙΔ' 1980-1981 σ.262-264
- ♦ Ν. Κωτσίρης, Συμβολή στην ιστορία της Μεθώνης, Αθήνα 1983.
- ♦ Ν. Λιανός, "Castello da Mare", Μεθώνη, Κοσμική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια 1300-1500 και η διατήρησή της, Θεσσαλονίκη 1999, σσ.140-143
- ♦ Ν. Λιανός, Μελέτη στα αρχαία λιμενικά έργα της Μεθώνης, Αναστήλωση - Συντήρηση - Προστασία Μνημείων και Συνόλων, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, τ. Β', Αθήνα 1987 σσ.129-135
- ♦ S. Luke, Modon - A Venetian station in Medieval Greece, Classical and Medieval Studies in Honour of E.K Rand, Νέα Υόρκη 1938
- ♦ Α. Μομφεράτου, Μεθώνη και Κορώνη επί

Ενετοκρατίας υπό κοινωνική, πολιτική και δημοσιονομική άποψιν, Αθήνα 1914

- ♦ Χ. Μπούρας, "Ενετική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα", περ. Αρχιτεκτονικά Θέματα, 1970
- ♦ Νικολάου Επισκόπου Μεθώνης, Λόγοι δύο κατά της α³ρέσεως των λεγόντων τήν σωτήριον υπέρ -μών θυσίαν μη τ« τρισυποστάτω θεότητι προσαχθήναι αλλά τω πατρί μόνω κ.τ.λ., Λευψία 1865, εκδ. υπό αρχιμανδριτίου Ανδρόνικου Δημητρακόπουλου, σ. 2
- ♦ Γ. Παπαθανασόπουλου - Θ. Παπαθανασόπουλου, Πύλος - Πυλία. Οδοιπορικό στο χώρο

και τον χρόνο, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 2000

♦ Γ. Πλουμίδης. Συλλογή εγγράφων για τις Βενετοκρατούμενες Μεθώνη και Κορώνη 1465-1502, Πελοποννησιακά τ. 10 (1974), ανάπτυπο

♦ Διονυσίου Γ. Πόταρη. Φράγκοι και Βενετοί στην Πελοπόννησο, Αθήναι 1959

♦ G. Soulis. "Notes on the Venetian Modon", Πελοποννησιακά τ.χ 3, 1958-1959

♦ Ιωάννα θ. Στεριώτου, Οι Βενετικές οχυρώσεις του Ρεθύμνου (1540-1646), Συμβολή στην φρουριακή αρχιτεκτονική του 16ου και 17ου αιώνα, τ. Α', σ. 383, πιν. 196

♦ Θεοδώρου Μ. Τσερπέ. Ιστορία της Μεσσηνίας από της εποχής των Σταυροφοριών μέχρι του 1830, Αθήναι 1952

♦ Παναγιώτης Φουτάκης. Η ενετική διοίκηση στο Κάστρο της Μεθώνης, περ. Αρχαιολογία και Τέχνες, τ.χ 81, Δεκέμβριος 2001, σ.σ 109-116

♦ Παναγιώτης Φουτάκης. Χρονολόγηση των ενετικών οχυρώσεων του Κάστρου Μεθώνης, περ. Αρχαιολογία και Τέχνες, τ.χ 87, Ιούνιος 2003 σ.61-67

♦ Για τον Άγιο Ονούφριο και τον "Αγιολέο" βλ. Δ. Πάλλας. Έρευνες στα μεσαιωνικά μνημεία της Μεθώνης, ΑΔ 17 (1961-1962) Χρονικά σ. 103-105 και Γ. Παπαθανασόπουλος, ΑΔ 18 (1963), Χρονικά

♦ Για το ναυάγιο των κιόνων στην νήσο Σαπιέντζα βλ. Γ. Παπαθανασόπουλος, ΑΔ 18 (1963) Χρονικά, σ. 93-94

♦ Π. Γρηγοράκης-Σ. Μιγάδη-Δ. Χαραλάμπους, "Μεθώνη-Κορώνη", εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984

♦ Α. Ταρσούλη, "Κορώνη και Μεθώνη", Ανάτυπο από το βιβλίο "Κάστρα και Πολιτείες του Μοριά", Αθήνα 2003 (Εκτός Εμπορίου)

ΠΗΓΕΣ

♦ Θουκυδίδου Ιστορία, Β'25

♦ Ομήρου Ιλιάς, Ι, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1992

♦ Παισανίου, Ελλάδος Περιήγησις, Μεσσηνιακά - Ηλιακά., Ν. Παπαχατζής, Αθήνα 1994

♦ Στράβωνος Γεωγραφικά, Μεσσηνία, βιβλίο Η, Παρίσι 1817, τ.2, Δ

Ο ήλιος δύει στον κόλπο της Μεθώνης σκορπίζοντας γαλήνιο φως στα πλεύσιμα, στο νησάκι Κουλούρα και στο αχνό περίγραμμα της Σχιζας. Τα πρώτα φαναράκια ανάβουν στην ακτή για να υποδεχτούν τη νύχτα που πλησιάζει.

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ